

7

Aile Kurumu

Amaçlarımız

Bu üniteyi çalıştıktan sonra;

- 👁️ toplumsallaşmada etkili kurumlardan biri olan aile kavramı ve aile oluşumunda önemli olan evlilik kavramlarını tanımlayacak,
- 👁️ aile yapıları ve türlerini açıklayarak, bunların görev ve işlevlerini tanımlayabilecek,
- 👁️ aile ve evlilik biçimlerini tanımlayacak,
- 👁️ sosyolojinin önemli kuramlarının aile kurumunu ele alış biçimi ve analizlerini inceleyecek,
- 👁️ boşanmanın bireysel ve toplumsal nedenlerine eğilerek, çocuklar üzerindeki etkisi ve başarılı evliliklerin nedenleri açıklayabileceksiniz.

Japonlar "aile değerleri" konusunda yürütülen ulusal tartışmanın tam ortasındalar. Buradaki problem, Japonya'da oldukça nadir görülen boşanma ya da çok çok nadir görülen bekar anneler değildir. Sorun, Japonların yeteri kadar çocuk yapmaması olarak karşımıza çıkmaktadır. Aslında, 1950'den bu yana bir Japon kadının hayatı boyunca doğurduğu ortalama çocuk sayısı 5'ten 1'e düşmüştür. Bu hızlı düşme Japonların çocuklara karşı sevgilerini yitirdiklerini göstermez. Tam tersine tüm genç Japon çiftleri çocuk istediklerini belirtirlerken, trende ya da otobüste ağlayan bebekleri bile zavallı yolcular gülümseyerek karşılamaktadırlar.

Doğum oranlarındaki bu hızlı düşüşün nedeni Japon kadınların benzeri görülmemiş biçimde evliliği geciktirmesinden kaynaklanmaktadır. 1970'lere dönüp baktığımızda 30 yaşına gelmiş Japon kadınlarının sadece % 20'si bekarken, bugün bu oran % 40'lara ulaşmıştır.

Evlilik hakkında neler değişti acaba? Her şeyden önce Japon kültürü, anneliği kariyerin önüne geçen tam zamanlı bir sorumluluk olarak tanımlamaktadır. Bunun yanında, tipik bir Japon erkeği, günde en az 12 saat olmak üzere evden uzakta çok uzun saatler boyu çalışmaktadır. Erkek eve döndüğünde, hiç ev işi yapmaz, çocuklarla da çok kısa bir süre geçirir.

Böylece, evlilik denildiğinde bir Japon kadının aklına bir sürü ev işi, çocukların bakımı, eğitimleri gibi şeyler gelir. Bu tür beklentilerle karşı karşıya kalan daha fazla Japon kadını bekar kalmayı, ailesiyle birlikte yaşamayı, çalışmayı, boş zamanlarında eğlenmeyi ve para harcamayı tercih etmektedir.

Kaynak: The Economist, "Cockfighting: 'Til Death Us Do Part", Vol.333, No. 7851 (19 February 1994): 46. MACIONIS, John J. and Ken PLUMMER, Sociology a global introduction, Prentice Hall, 1998.

DİKKAT

Bu üniteye ele alınan konuları daha iyi anlayabilmek için toplumsal kurumlar, toplumsallaşma ve kültür konularını öğrenmiş olmanız gerekir.

GİRİŞ

Dünyanın hemen her ülkesinde insanlar, geleneksel evlilik ve aile standartlarıyla mücadele içindedirler. Yaşamın en iyi yolu nedir? Sorusuna verilebilecek birçok cevap olabilir. Ama belki en iyi bilineni mutlu bir aile içinde yaşamaktır. Bu ünite aile konusuna yer verip, onu evrensel boyutlarıyla tanıtmaya çalışacağız.

Aile toplumsal kurumlar içinde en eski ve önemlilerinden biridir. Çünkü hemen her toplumda birey aile grubunun içinde doğar ve yaşamını geliştirdiği ve gelecekte kendi kuracağı aile kurumu içinde geçirir. Ancak, aile görüldüğü gibi basit bir kurum değildir. Son derece karmaşık bir sosyal birleşme olan ailenin birçok yönü bulunur. Hatta farklı toplumlarda farklı biçimleri olduğu gibi, aynı toplum içinde bile farklı yapılara sahiptir. Aile toplumsallaşma sürecinin en temel kurumlarından biridir. Bu nedenle birincil grup özelliği taşır. Ailenin toplumdaki önemi onun vazgeçilmez fonksiyonlarına bağlıdır.

Bilindiği gibi insan yavrusu dünyaya en az gelişmiş olarak gelen canlıdır. Bu canlının yaşamını sürdürebilmesi aile kurumunun içinde gördüğü bakıma ve sıcaklığa bağlıdır. Bu nedenle ailenin en temel görevlerinden birisi, bu bakım ve koruma fonksiyonudur.

Çağımızda her toplum varlığını sürdürebilmek için, ölen üyelerinin yerine yenilerini koymak zorundadır. Bu fonksiyonda aile kurumunun üstlendiği bir görevdir. İşte, aile topluma yeni üyeler kazandırmak ve onları üyesi oldukları toplumla bütünleştirmek gibi fonksiyonları üstlendiğinden önemi giderek artmaktadır.

AİLE VE EVLİLİK KURUMUNUN TANIMI

Aile evrensel bir kurum olmasına karşılık, tanımlanması kolay bir kurum değildir. Çünkü, her toplumun kendine özgü bir aile biçimi vardır. Aile denildiği zaman aklımıza önce kendi ailemiz gelir. Yani anne baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan bir gruptur. Bu doğal bir süreçtir. Çünkü, dünyanın birçok ülkesinde bu tür aile yapısı yaygındır. Ancak tanım eksiktir.

Ailede evlilik ve kan bağı hem anne-babanın çocuklarına karşı sorumluluklarını hem de eşlerin birbirlerine karşı yükümlülüklerini garanti altına alır. Bu nedenle eşlerin birbirlerine ve çocuklarına karşı bazı görevleri bulunur. Bu görevleri yerine getiren aile gelecek açısından başarılı olur.

Ailenin iki boyutu vardır. Birincisi içinde doğup yetiştiğimiz ailedir (Family of orientation). Bu aile bize bir ad, kimlik ve bir miras bırakır. Örneğin, annenizin adı, babanızın adı, babanızın mesleği, yaptığı iş gibi sorulara verdiğiniz cevaplar, sizin doğduğunuz aileye ilişkindir. Kimliğinizi ve ait olduğunuz yeri belirler. Bir de kendinizin evlenerek kurduğunuz bir aile vardır. Bunu kendi çabanızla oluşturursunuz.

Evlilik töreni bunu resmileştirir ve ailenin meşru çocuklar yapmalarına izin verir. Çağdaş anlamda ailenin oluşabilmesi için evlilik kurumuna ihtiyaç vardır. Çiftlerin aile oluşturabilmeleri, meşru çocuklar dünyaya getirebilmesi evlilik denen bir kurumla gerçekleşir.

Evlilik bireylerin cinsel ilişkilerini meşrulaştıran ve toplumca onaylanan bir sözleşmedir. Başka bir deyimle, çiftlerin çocuk yapma ve yetiştirme için karşılıklı olarak yaptıkları toplumca onaylanan bir sözleşmedir. Evlenme karı ve kocanın birbirleri, çocukları, akrabaları ve genel olarak toplum karşısındaki haklarını, ödevlerini ve ayrıcalıklarını tanımlayan resmi kurallardan meydana gelir. Bireyler evlilik yolu ile birbirlerine akraba olur ve yeni ilişkiler içerisine girerler.

Aile toplumsal kurumlar içinde en eski ve önemlilerinden biridir. Hemen her toplumda birey aile grubunun içinde doğar ve yaşamını geliştirdiği ve gelecekte kendi kuracağı aile kurumu içinde geçirir.

Aile birbirine kan ve evlilik bağı ile bağlı iki veya daha fazla sayıda üyeden meydana gelen bir gruptur.

Çiftlerin aile oluşturabilmeleri, meşru çocuklar dünyaya getirebilmesi evlilik kurumuyla gerçekleşir.

Akrabalık bireylerin soy sop ilişkilerinin gerçekleştiği evlilik, kanbağı veya sosyal ilişkilerine dayalı bir sistemdir.

Her aile akrabalık ilişkileri içerisinde yaşamını sürdürür. Akrabalık bireylerin soy sop ilişkilerinin gerçekleştiği evlilik, kanbağı veya sosyal ilişkilerine dayalı bir sistemdir. Aile çevresi çeşitli biçimlerde ilişkide bulunduğu, amca, dayı, teyze, hala, enişte, baldız, bacanak gibi akrabalık ve hısımlık sistemiyle sarılıdır. Geleneksel tarım toplumlarında bu ilişkiler daha yoğun iken, kentsel yapıda gittikçe zayıflamaktadır. Bireyler birbirlerini ölüm, nişan, evlilik gibi belirli günlerde görebilme hatta tanışma olanağı bulmaktadırlar. Çağdaş endüstriyel yaşam bu tür ilişkileri kısıtlayıcı bir rol oynamaktadır.

AİLE YAPILARI VE TÜRLERİ

Aile yapı olarak en genel biçimde küçük veya çekirdek aile, büyük veya geleneksel aile kavramları ile sınıflandırılabilir. Yapı olarak anne, baba ve evli olmayan çocuklardan oluşur. Bu tür aile modeli şehir ailesi, modern aile, çağdaş ve demokratik aile terimleri ile de anılır. Çekirdek ailenin en önemli özelliği üyeleri arasında çok yakın ilişkilerin olmasıdır. Her üye bir diğerlerinin mutluluğu için her türlü özveriye gösterebilir. Gereğinde canını verir, hatta organlarını çocuklarının yaşaması için bağışlayabilir.

Çekirdek ailenin en önemli özelliği üyeleri arasında çok yakın ilişkilerdir ve her üye bir diğerinin mutluluğu için her türlü özveriye gösterir.

Bu tür ailenin üye sayısı sınırlı ve azdır. Küçük ailenin sadece iki kuşaktan oluşması, bu ailenin sınırlı bir gelişim eğilimine sahip olduğunu göstermektedir. Başlangıçta sadece evli çiftlerden oluşan, sonra çocuk sayısı arttıkça nüfus bakımından gelişen, çocukların yetişip iş sahibi olmalarıyla ve evden ayrılmalarıyla başlangıç noktasına dönen bu aile modelinin, gelişimi sınırlı olmaktadır.

Çekirdek aile evrensel bir olgudur. Çekirdek ailenin evrenselliği, yerine getirdiği vazgeçilmez işlevlere ve işlevlerin başka toplumsal gruplarca yerine getirilmesinin olanaksızlığına bağlanabilir. Çekirdek ailede, insan hayatı için temel önemi olan dört işlevin yerine getirildiğini görüyoruz. Murdock'a göre bu işlevler;

- Cinsel ilişkileri düzenleme,
- Ekonomik dayanışma,
- Üreme,
- Toplumsallaşma

Çekirdek ailenin dört temel işlevi, cinsel ilişkileri düzenleme, ekonomik dayanışma, üreme ve toplumsallaşmadır.

Cinsel İlişkileri Düzenleme

Seks bir insanda en güçlü dürtülerden biridir. Bilinen bütün toplumlarda bu dürtünün istenmedik şekillerde ortaya konulması, çeşitli biçimlerde yasaklanmıştır. İşte küçük aile, karı-koca arasındaki bu mahrem ilişkilerin düzenlendiği ve tatmin edildiği bir yerdir. Ancak, evlilik sadece seks demek değildir. Diğer fonksiyonları yanında, belki de en az önem taşıyan nokta evliliğin bu yönüdür. Ancak, bu ilişkilerin sağlıklı bir biçimde yer almadığı evliliklerde, bu olgu boşanmaya yol açan en önemli nedenlerden biridir.

Ekonomik Dayanışma

Bilinen her toplumda eşler arasında ekonomik bir ihtisaslaşma ve cinslere dayalı iş bölümü yer alır. Diğer bir deyimle erkek ve kadının biyolojik farklılıkları eşleri farklı işler yapmaya yöneltmektedir. Erkek, kadına kıyasla daha güçlü olduğu için daha güç ve zor işler, kadın ise kendi biyolojik yapısı doğrultusunda, ev işlerini ve çocuk büyütme fonksiyonlarını yerine getirmektedir. İşte eşlerin bu birbirine sundukları hizmetler, onları birbirlerine bağlı kalmakta ve aralarındaki dayanışmayı arttırmaktadır.

Eşlerin bu birbirine sundukları hizmetler onları birbirlerine bağlı kılmakta ve aralarındaki dayanışmayı arttırmaktadır.

Cinsel iş bölümünün yanısıra, bireylerin yaşlarına göre de bir iş bölümü mevcuttur. Bazı toplumlarda çocukların günlük işlere katkıları çok azken, bazı toplumlarda çocuklar son derece yararlı işler yaparlar. Çocukların yaşı büyüdükçe katkıları da artar. Anne ve babalar yaşlandıkça, bu sefer de onların çocuklarına olan bağımlılıkları artmaya başlar. Özellikle ekonomik yardım ve bakım açısından bu daha da sıklaşır.

Üreme

Her toplumda küçük ailenin önemli bir fonksiyonu topluma yeni çocuklar vermektir. Esasında bu fonksiyon, küçük ailelerin cinsel görevi ile yakından ilişkilidir. Hatta bazı toplumlarda çocuk üzerinde o kadar hassasiyetle dururlar ki, kocanın karısıyla cinsel ilişkide bulunmadan önce kadının bir başkasıyla ilişki kurup üretken olduğunu ispatlaması beklenir. Ancak, ondan sonra cinsel ilişkiye müsaade edilir. Bazı toplumlarda da eğer kadının çocuğu olmuyorsa bu erkek için önemli bir boşanma sebebi olabilmektedir.

Toplumsallaşma

Ailenin önemli fonksiyonlarından biri, çocuklarını yetiştirmek ve içinde yaşadıkları topluma uygun hale getirmektir. Anne ve babanın kız ve erkek çocukları topluma uyumlu bir hale getirmelerinde önemli rolleri vardır. Anne ve babalar çocuklarını gelecekteki rollerine hazırlayarak onları eğitirler. Ancak, bu fonksiyonun yerine getirilmesinde aile kadar önemli bir diğer kurum da okuldur.

Çekirdek aile, modern sanayi toplumlarının özelliğidir. Bu toplumlarda çekirdek ailenin egemen oluşunun nedeni, mülkiyet hukuk, bireysel mutluluk, ve herkesin kendi hayatını yaşamak istemesi gibi temel toplumsal idealler, coğrafi ve toplumsal hareketlilik gibi alanlara yansıyan bireysel felsefenin gelişmesidir.

Bireyin karşılaşabileceği beklenmedik sorunlarla ilgilenmek, devletin görevleri arasına girmiş, birey ailesine eskisi kadar bağlı ve muhtaç olmaktan çıkmıştır. Bu aile tipinde dayanışma, çok büyük ölçüde ana-baba ile çocuklar arasındaki arkadaşlığa ve eşlerin birbirlerine bağlı bulunmaktadır.

Çekirdek aile içindeki dayanışma, çocukların aile içinde bulunduğu yıllarda daha canlıdır. Daha sonra, arkadaş gruplarının coğrafi ve toplumsal hareketliliğin etkileriyle, çocuklar aileden uzaklaşınca dayanışma azalmaktadır.

Akrabalık ilişkileri, ana-baba soyu akrabaların büyük bir ağırlık olmadığı ya da her iki taraf akrabalarının da eşit olarak tanındığı bir sistemde, karı veya kocanın ana-babasının ailesi, çekirdek aile üzerinde bir hak iddia edemezler.

Çekirdek aile karı ve kocanın ana-baba ailesinin yanında olmayan yeni ve bağımsız bir yerde kuruludur. Fiziksel uzaklık ana baba ailesinin çekirdek aile üzerindeki etkisini daha da azaltır. Eş seçimi eşlerin kendi kararlarına bağlıdır. Evlenme yaşı eşlerin kendi kendilerini geçindirebilecek, ekonomik bağımsızlıklarını kazanabilecek yaşta olmaları ile sınırlıdır.

Çekirdek aile, kadın erkek eşitliğine önem verilen bir yapıya sahiptir. Birçok uygulamada, bu eşitlik hukuki yaptırımlarla desteklenmesine karşın, erkeğin ayrıcalıklı görüldüğü bazı konular hâlâ söz konusudur. Ancak, kadın erkek eşitliği giderek daha demokratik bir yapıya doğru yönelmektedir. Bu aile bu nedenle baskıcı değildir. Üyelerin düşünce ve söz özgürlüklerine yer veren hoşgörülü bir aile tipidir. Ailenin her üyesi kendine özgü bir dünya görüşüne sahip olabilir.

Ailenin önemli fonksiyonlarından biri çocuklarını yetiştirmek ve içinde yaşadıkları topluma uygun hale getirmektir.

Çekirdek ailenin önemli fonksiyonlarını modern yaşam koşul ve özelliklerini gözden geçirerek tartışınız.

Geniş aile aynı çatı altında yaşayan, ekonomik kaynaklarını paylaşan iki veya fazla neslin bir arada bulunduğu ailedir.

Geleneksel Geniş Aile

Geniş aile de geleneksel, köy, eski, tarım ailesi kavramlarıyla da tanınır. Diğer bir deyimle bu ailenin yapısı içinde büyükanneler, babalar, amcalar, halalar, torunlar yer alır. Bu ailede akrabalık bağları çok kuvvetlidir. Gelenek ve göreneklere bağlılık temel bir kuraldır. Genellikle geçimini tarımdan sağlayan kırsal bölgelerde yaygınlık gösterir. Bazı toplumlarda anne akrabalığı, bazı yerlerde ise baba soyunun üstünlüğü görülür. En yaşlı üye ailenin reisidir.

Geniş Aile.

Diğer üyeler onun otoritesine bağlıdırlar. Geniş aile, toplumda devletin yapmadığı bazı görevleri üstlenerek, tarım toplumunda büyük bir önem taşır. Ancak, zamanla kentleşme ve endüstrileşme süreçleriyle etkinliği azalır. Ogburn bu tür ailenin görevlerini şu şekilde sıralamaktadır:

- Biyolojik görev: Eşdeyişle neslin devamını sağlamak.
- Ekonomik görev: Aile üyeleri gereksinimlerini aile içinde karşılamaya çalışır. Ekonomik bir iş bölümü vardır. Gelir aile reisinde toplanır.
- Koruyuculuk: Aileyi dıştan gelecek maddi ve manevi zararlara karşı aile üyelerinin korunmasıdır.
- Psikolojik görev: Aile üyelerinin davranışları, duygusallıkları, aile üyeleri arasında sevgi bağının kurulmasına yönelik bir görevdir.
- Eğitim: Eğitim ve öğretim aile içinde yapılır. Belirli bir meslek dalı için çocuk aile içinde yetişir.
- Aile boş zamanlarını değerlendirmekle görevlidir.
- Dini görev: Dini bilgileri vermek ailenin büyüklerinin görevleridir.
- Prestiji sağlama: Büyük aile üyelerinin toplum içindeki statüsünü belirler. Ailenin statüsüne çocukta zamanla ortak olur.

Büyük aile modelinin iki özel biçimi vardır. Bunlar, birleşik ve kök ailedir.

Birleşik Aile: (Joint Family) Birleşik aile ana, baba, erkek çocuklarla evlenmiş kızlar ve evlenen oğulların eşleriyle çocuklarından oluşur. Otorite en yaşlı erkektedir, mülkiyet ortaktır. Hindistan'da yaygın olarak görülen aile modelidir.

Kök Aile ise (Stem Family) Frederic Le Play tarafından ortaya atılmıştır. Bu aile, ana, baba, çocuklar ve evlenmiş en büyük oğul, onun ailesinden meydana gelir. Baba ailenin reisidir. Baba öldükten sonra sorumluluk evli büyük oğula geçer. Aile birarada oturur, diğer kardeşler evleninceye kadar büyük oğula bağlı kalırlar.

Günümüz modern kent yaşamını düşünerek, geniş ailenin iki temel özelliğini nasıl değerlendirebilirsiniz?

SIRA SİZDE

ENDÜSTRİLEŞME SÜRECİ VE ÇEKİRDEK AİLE İLİŞKİSİ

İnsanoğlu, hayvan evcilleştirmeye ve tarımla uğraşmaya başlamadan önce, toplumun ekonomisi avcılığa ve toplayıcılığa dayanıyordu. Küçük sayıdaki çekirdek aileler, sürülerini besleyerek sık sık yer değiştiriyor, devamlı olarak bir yerde kalamıyorlardı. Ancak hayvanları evcilleştirmeyi ve toprağı sürüp, ekip biçmeyi öğrenmeleri ile artık sürülerin arkasından gitme gereği ortadan kalkmış ve insanlar belli bir toprak parçası üzerinde yaşama ve üretme olanağı elde etmişlerdir.

Belirli bir arazi üzerinde yerleşme ve çiftçilikle ilgili etkinlikler örneğin, toprağı ekip, biçme çok sayıda insanın bir arada yaşama ve çalışmasını zorunlu kılmıştır. Böyle bir yaşam tarzı önceleri geleneksel geniş ailenin varlığını ortaya çıkarılmıştır. Ancak zamanla, tarımdan endüstriyel yaşama geçiş ve endüstriyel yaşamın gerekli kıldığı değişimler, zamanla ailenin küçülmesine ve çekirdek bir yapıya dönüşmesine neden olmuştur.

Tarımdan endüstriyel yaşama geçiş ve endüstriyel yaşamın gerekli kıldığı değişimler zamanla ailenin küçülmesine ve çekirdek bir yapıya dönüşmesine neden olmuştur.

Endüstrileşmenin, çekirdek ailenin ortaya çıkışını etkilemesi nasıl gerçekleşmiştir?

SIRA SİZDE

Bunun bir nedeni coğrafi hareketliliktir. Zamanla kırsal bölgelerden, daha iyi yaşam ve çalışma şartlarına ulaşmak amacıyla başlayan kente göç bu tür bir gelişmeyi kolaylaştırmıştır. Daha önce kentsel bölgelerde yaşayanlar için iş değiştirme veya başka endüstriyel yerlere daha iyi olanaklar için gitme, doğal bir süreçtir. Ancak, bu tür bir coğrafi hareketlilik aile üyeleri arasında mevcut ilişkiyi etkilemiş ve üyelerin birbirleriyle olan görüşme ve birlikte olma sıklıkları giderek azalmıştır. Özellikle yakın akrabalar arasında oluşan bu tür uzaklıklar zamanla ailenin küçülmesine veya izole olmasına neden olmuştur. Halbuki endüstrileşme öncesi, geniş ailelerin önemli bir görevi yaşlılara ve hastalara bakmaktır.

Endüstrileşme ile birlikte oluşan özel bakım evleri, hükümet programları ve çeşitli sigortalar artık yaşlı üyelerin kendi çocuklarının yanında yaşamalarına gerek kalmadan varlıklarını sürdürmelerine yardımcı olmuştur. Artık aile üyeleri birbirlerine eskisi kadar bağımlı değillerdir. Özellikle, emeklilik hakkına ve belirli bir yaşlılık gelirine sahip olanlar için bu daha da geçerlidir.

Böylece endüstrileşme sürecine bağlı oluşumlar, ailenin küçülmesine ve kendi kendine yetecek bir düzeye gelmesine neden olmuştur. Parsons, bu tür aileye izole olmuş çekirdek aile adını vermektedir. Bu ailenin en önemli özelliği endüstriyel koşullara çok iyi uyum sağlamasıdır. Çünkü, aile nerede iş varsa oraya gidecek ve herhangi bir kimseye bağı kalmadan coğrafi hareketlilik imkanına sahip olacaktır.

Her ne kadar endüstriyel toplumlarda aile üyeleri farklı yerlerde otursalar da, bu üyeler aile ilişkilerinde eskiden olduğu kadar izole ve kopuk değillerdir. Çün-

Endüstrileşme sürecine bağlı oluşumlar, ailenin küçülmesine ve kendi kendine yetecek bir düzeye gelmesine neden olmuş, Parsons, bu tür aileye izole olmuş çekirdek aile adını vermiştir.

kü modern ulaşım araçları ve iletişim kolaylıkları, aile üyeleri arasındaki ilişkileri kolaylaştırmaktadır.

Akrabalar birbirlerinden ayrı bölge ve şehirlerde yaşasalar da ulaşım ve iletişim kolaylıkları bu bağın ortadan kalkmasını veya zayıflamasını engellemektedir. Ayrıca metropolitan bölgelerin gelişmesi, üniversite sayılarının artması muhakkak çocukların evden ayrılmalarını da zorunlu kılmamaktadır. Günümüz çekirdek aile üyeleri kendileri arzu ettikleri sürece birbirleriyle iletişimlerini sıklaştırabilme olanaklarına sahiptirler. Yapılan araştırmalar da ebeveynlerin evlenmek isteyen çocuklarına çeşitli yardımlar yaparak bu ilişkileri kuvvetlendirme yolunda çaba harcadıklarını göstermektedir. Örneğin E.Litwak ailenin küçüldüğünü ancak geleneksel aile ilişkilerinin, modern kent toplumunda da geçerli olduğunu savunur. Bu nedenle bu tür aileye modifiye olmuş geniş aile adını verir.

SIRA SİZDE

Küçük ailenin izole bir yapıya dönüşmesi sizce ülkemizde de geçerli mi geçerliyse bunun nedenleri neler olabilir tartışınız?

EVLİLİK BİÇİMLERİ VE ANALİZİ

Genelde aile, küçük aile ve geniş aile olarak sınıflandırılmasına karşın bunların kendi içinde farklılaştığını, hatta her kültürde geçmişten geleceğe farklı aile biçimlerine rastlandığını daha önce de belirtmiştik. Ancak, yine de aile kalıpları tesadüfi ve değişken değildir. Sosyologlar aile ve evlilik biçimlerini beş temel kategoriye ayırarak incelemektedirler. Bunlar;

- Eş sayısı,
- Grup ilişkileri,
- Çiftlerin yerleşim yeri,
- Otorite ilişkileri,
- Soy ve secere ilişkileridir.

Şimdi bunları sırayla açıklamaya çalışalım.

En sık rastlanılan evlilik biçimi monogamidir.

Eş Sayısına Göre: Evlilikler tek eşle olabileceği gibi çok eşle de olabilir. Erkeğin veya kadının bir tek eşle evliliğine monogami; kadının veya erkeğin birden fazla eşi olmasına ise çok eşli evlilik veya poligami denir. Çok eşli evlilik karşımıza iki biçimde çıkabilir. Bunlar, erkeğin birden fazla kadınla evliliği olan poligini (poligyny) ve kadının birçok erkekle evliliği olan poliandri (polyandry)'dir. Ancak çağımızda geçerli olan evlilik biçiminin monogami yani tek eşle evlilik olduğunu vurgulamakta fayda vardır. Poliginiye taraftar olan ülkelerde bile bu konu sorunlar ortaya çıkartmaktadır. Ancak, çok zengin insanlar bu toplumlarda çok eşle evlilik yapabilmektedir. Poliandriye ancak Hindistan'da Toda kabilesinde rastlanılmaktadır. Çünkü burada erkek nüfusu çoktur, herkese yetecek kadar kadın olması, kadını birden fazla erkekle evliliğe götürmektedir.

Evlilikler grup dışında evlenme (exogami) ve aynı sosyal grup içinden (endogami) evlenmeler olmak üzere ikiye ayrılır.

Grup İlişkilerine Göre: Bazı sosyal gruplar üyelerinin dışardan evlenmelerine izin verirken bazı gruplar izin vermezler. Buna göre evlilikler exogami yani grup dışında evlenme ve endogami aynı sosyal grup içinden evlenmeler olmak üzere ikiye ayrılır. Bazı dini gruplar, ırklar hatta etnik gruplar, üyelerinin kendi üyeleri dışında evlenmelerine müsaade etmezler. Bunun nedeni önyargılı olmaları olduğu gibi, başkalarıyla yeterince ilişki kurmamak da olabilir. Grup dayanışmasını bozmamak için de bu tür evliliklere müsaade edilmeyebilir. Örneğin, Amerika'da siyahlar ve Yahudiler arasında endogamiye sıklıkla rastlanır.

Çiftlerin Yerleşim Yerine Göre: Yeni evlenen çiftler, nerede oturacaklardır? Bu sorunun cevabı genellikle toplumsal normlarla belirlenir. Burada karşımıza üç yerleşim biçimi çıkmaktadır. Birincisi baba tarafı veya onun yanında yerleşmedir. Buna patrilokalite denir. İkincisi kadının tarafı veya kadının ebeveynleri ile oturmadır ki, buna matrilokalite denir. Ancak modern toplumlarda yeni evlenen çiftler her iki tarafı da reddederek, onlardan ayrı kendi başlarına yaşamayı tercih etmektedirler ki buna neolokalite veya ev açma denir.

Otorite İlişkilerine Göre: Karı-koca arasındaki otorite kalıbını tayin eden faktör genelde eşlerin kişilikleridir. Ancak genelde eşler, çevrelerindeki toplumsal normlara uygun davranırlar. Genelde bütün toplumlarda koca otoritesinin üstünlüğü görülür, buna patriyarki (patriarchy) denir. Matriyarki (matriarchy) yani kadının otoritesinin üstünlüğüne çok az rastlanır. Ancak birçok toplumda özellikle ev işlerini ilgilendiren konularda kadının sözü daha çok dinlenilmesine rağmen, otorite yine erkektedir. Son ortaya çıkan bir ilişki sistemi egaliteryan yani eşitlikçi otoritedir. Burada karı ve kocanın aşağı yukarı eşit söz hakları bulunmaktadır.

Soy ve Secere İlişkilerine Göre: Burada da konu aile reisi öldüğü zaman mirasın nasıl paylaşılacağıdır. Burada soy ilişkilerine göre üç şekil karşımıza çıkmaktadır; patriliniyal (patrilineal) yani mirasta baba soyunun hakimiyeti ve üstünlüğü, matriliniyal (matrilineal) ana soyunun üstünlüğü ve bilateral yani her iki tarafın mirastan eşit hak almasını öngören sistemdir.

Patriliniyal sistemde ana soyunun akrabaları, matriliniyal sistemde ise baba soyunun akrabaları akraba olarak kabul edilmezler. Bilateral sistemde her iki tarafın da akrabaları tanınır ve mirastan pay alma hakkı doğar. Şimdi bir tablo ile bu öğrendiğimiz kavramları da içerecek bir biçimde geleneksel ve modern ailenin özelliklerini karşılaştıralım. Tablo 7.1. bu karşılaştırmayı göstermektedir.

Erkeğin veya kadının bir tek eşle evliliğine monogami; kadının veya erkeğin birden fazla eşi olmasına ise çok eşli evlilik veya poligami denir.

Tablo 7. 1:
Geleneksel ve Modern Ailenin Temel Karakteristikleri

Kaynak: John M. Shepard, *Op. cit.* 1996, s: 377

Karakteristikler	Geleneksel Aile	Modern Aile
Aile Yapısı	Geniş (Çok sayıda üye)	Çekirdek (Az sayıda üye)
İlişkilerin Dayanağı	Kanbağı	Evlilik Bağı
Secere ve Mirastan	Patriliniyal (Erkek Üstünlüğü)	Bilateral
Pay	Matriliniyal (Kadın Üstünlüğü)	(Eşit Hak)
Otorite İlişkileri	Patriyarki (Baba Otoritesi)	Demokratik
	Matriyarki (Ana Otoritesi)	
Yerleşim Yeri	Patrilokalite (Babanın evi)	Neolokalite (Bağımsız)
	Matrilokalite (Annenin evi)	
Evlilik Biçimi	Monogami (Tek eş)	Monogami (Tek eş)
	Poligini (Çok Kadınla Evlilik)	
	Poliandri (Çok Erkek Evlilik)	

AİLE KURUMUNA TEORİK YAKLAŞIMLAR

Bu bölümde sosyolojide en önemli kuram olan, fonksiyonalist, çatışma ve etkileşimci yaklaşımın aileyi nasıl gördüğünü ve ele aldığını inceleyeceğiz.

Fonksiyonalist Yaklaşım

Aile, her zaman toplum içinde önemli bir kurum olmuştur. Aile içinde doğup ortalama 20-25 yaşlarına kadar burada yaşıyor ve temel özelliklerimizi kazanıyoruz. Daha sonra evlenip kendi kurduğumuz aile içinde yaşantımızı sürdürüyoruz. Boşanma oranlarındaki aşırı yükselmelere rağmen, olgunluk çağımız da yine bir aile kurumu ve ilişkileri içerisinde geçiyor.

Aile, bireyin temel biyolojik karakteristiklerinin sonucu ortaya çıkan bir kurum olmasına rağmen, insanoğlu sadece biyolojik bir varlık değildir. İnsanın temel niteliği onun sosyal bir canlı olmasıdır. Bu nedenle aile görevselci bakış açısından toplumda diğer kurumlar tarafından başarı ile yapılmayan bazı fonksiyonlar üstlenir. Her ne kadar ailenin yerine getirdiği fonksiyonlar azalmakta, başka kurumlar tarafından bazı görevleri üstlenilmekte ise de aile yine de çok önemli bazı görevleri yerine getirir. Bu da onu evrensel yapar ve toplumda varlığını ve geçerliliğini üstün kılar. O halde bu fonksiyonlar nelerdir?

Şimdi bu fonksiyonları sırasıyla görelim:

Cinsel Davranışları Düzenlemek

Hiçbir toplum bireylerin birbirlerini tanımalarını tesadüfe bırakmadığı gibi, cinsel davranışları da bireyin özel bir tercihi olarak görmez. İşte, aile ve evlilik kurumu bireylerin cinsel davranışlarının düzenlendiği tatmin edildiği önemli bir kurumdur. Dolayısıyla cinsel davranışlar, bireyin özgürce, istediği zaman ve istediği yerde yapılan davranışlar değil, özellikle aile içinde düzenlenen davranış biçimleridir.

Topluma Yeni Üyeler Kazandırmak

Toplumun devamlılığı ona yeni üyeler katılmasıyla oluşur. Ona belirli ve düzenli biçimde yeni üyeler kazandırmak ailenin temel bir fonksiyonudur.

Toplumsallaşma

Küçük ailenin fonksiyonlarını açıklarken de belirttiğimiz gibi insanı insan yapan belirli vasıfların kazanılması, topluma uygun davranışlar edinme toplumsallaşma süreciyle önce ailede kazandırılır. Örneğin; konuşulan dilin, değerlerin, normların, inançların ve kültürün kazanılmasında ailenin önemli bir payı vardır.

Bakım ve Korunma Sağlama

Bireylerin temel ihtiyacı sıcaklık, yiyecek, barınma ve bakımdır. İşte aile bireyin bu temel ihtiyaçlarını karşılayan doğal bir çevre oluşturur. Bu çevre içerisinde yetişen birey, hayatta canlı kalabilir ve kendisi de zamanla kendi çocuklarına aynı doğal çevreyi sunar. Bu gereksinimler başka kurumlar tarafından karşılanabilirse de aile ortamı bunları en uygun biçimde sağlayan yerdir.

Sosyal Yerleştirme

Aile içinde olan meşru doğum, bireye toplum içerisinde sağlam bir yer sağlar. Ailemizden edindiğimiz materyal zenginlikler kadar önemli başka bir şey de bize verdiği sosyal statüdür. Yani ailemizin sahip olduğu sosyal değerler, zenginlik, toplumsal sınıf, din, zamanla bize bir miras olarak kalır. Bireyler bu değerleri toplumda bir basamak olarak kullanarak yükselirler. Diğer bir deyimle ailemizden bize kalan sosyal miras ve statü bize de geçerek devamlılık kazanır.

Duygusal Destek

Bireylerin en önemli ihtiyaçları sıcaklık, yiyecek, barınmak kadar sevgi, şefkat ve anlayıştır. Çağımızda aile içinde yetişmek sevgiyle büyümek, sevgi görmek ve sevgi göstermektir. Bu duyguyu görmediğimiz zaman, buna sahip olamayız. Bu da ancak aile içerisinde verilir. Özellikle bebeklik çağında anne sıcaklığı ve şefkati birey için hayati bir önem taşır.

Ailenin birçok fonksiyonu bugün başka kurumlarca sağlansa bile sevgi en temel fonksiyonlarından birisi olarak kalacaktır. Ailemizden bizi anlamasını, yakından ilgilenmesini ve ona ihtiyacımız olduğu zaman orada olmasını bekleriz.

Görüldüğü gibi bu fonksiyonlar son derece gereklidir. Her ne kadar birçok yönden eleştirilse de aile yeri doldurulabilecek bir kurum değildir. Toplumda bu fonksiyonları aile kadar etkin olarak yerine getirebilecek bir kurum bulunmamaktadır.

Günümüz koşullarında sizce çekirdek ailenin en önemli fonksiyonu nedir?

SIRA SİZDE

Ensest Yasası ve Fonksiyonları

Ensest Yasası, en basit bir açıklamayla yakın aile üyelerinin birbirleriyle cinsel ilişkide bulunmamalarıdır. Fonksiyonalistler bu yasanın da aile içi rollerin karışmasını önlemek açısından önemli bir fonksiyon gördüğünü savunurlar. Bu da çocuğun toplumsallaşmasını kolaylaştırıcı bir rol oynar.

Baba ile kızı arasında böyle bir ilişkiye izin verildiğini düşünelim. Bu tür bir ilişki aile içi rollerde, bakalım nasıl bir karmaşaya yol açar? Örneğin, acaba anne ve kızı arasında nasıl bir ilişki söz konusu olur? Burada anne kızını, kendisine rakip olan bir kadın olarak mı görecektir? Yoksa yine onu kendi kızı olarak mı değerlendirecektir? Aynı şekilde kızı annesini ne gözle görecektir? Anne olarak mı yoksa kendine rakip gelmiş bir kadın olarak mı? Baba, bu kız için bir sevgili midir yoksa baba rolünü oynayan bir kişi mi? Ana aile içinde babanın esas karısı mı olacaktır, yoksa ikinci karısı mı? Bir de babanın kendi kızından çocuğu olduğunu düşünün! Bu durumda çocuğun içine düştüğü rol karmaşasını düşünebiliyor musunuz?

Görüldüğü gibi ensest yasağı aile içerisinde hem ilişkilerin düzenli olması, hem de üyelerin dışarıdan bir eş bulup evlenmeleri açısından zorlayıcı olumlu bir fonksiyon görmektedir.

Ensest Yasası en basit bir açıklamayla yakın aile üyelerinin birbirleriyle cinsel ilişkide bulunmamalarıdır.

Aile içerisinde de kapitalist topluma benzer bir biçimde bir takım eşitsizlikler söz konusudur. Buna göre aile de erkeğin kadın üzerinde egemen olduğu bir sistem mevcuttur.

Çatışma Kuramı

Fonksiyonalist kuram, ailenin toplumun düzenliliği ve devamı açısından ailenin rollerini irdelemektedir. Çatışma kuramcıları ailenin toplumda önemli fonksiyonlar yüklediğini kabul etmekte ancak her şeyi açıklıkla ortaya koymadığını savunmaktadırlar. Çatışma kuramcılarına göre de aile önemli bir kurumdur.

Ancak, aile içerisinde kapitalist topluma benzer bir biçimde bir takım eşitsizlikler söz konusudur. Kurama göre, ailede erkeğin kadın üzerinde egemen olduğu bir sistem mevcuttur. Hatta aile içinde bir güç mücadelesi söz konusudur. Genelde erkek ev işlerini yapmakta direnmekte, kadın dışarıda çalışsa bile ev işlerini yürütme sorumluluğunu üstlenmektedir. Batı'da yapılan çalışmalarda kadın yemek pişirme görevini % 81, temizlik işlerini % 78 oranında yerine getirirken, erkekler bu hizmetlere % 15 ve % 7 oranında katkıda bulunmaktadırlar (Galinsky, 1993). Görüldüğü gibi genelde ev işleri tek yönlü olarak yerine getirilmektedir.

Kadın sekiz saat çalışıp birinci vardiyayı bitirdikten sonra, evine dönmesiyle birlikte onun için ikinci bir vardiya başlamaktadır. Bu vardiyada ise temizlik, yemek ve çocuk bakımı hizmetleri yürütülmektedir. Bu nedenle de kadınlar haftalık çalışmalarında erkeklere kıyasla her hafta ortalama 15 saat fazla mesai yapmaktadırlar. Bu da kadının aile içinde erkeklerden daha fazla çalıştığını, buna karşın bir ücret talep etmediğini, ancak erkeğe göre daha fazla yıprandığını göstermektedir.

Friedrich Engels (1842) evlilikte eşlerin birbirlerine karşıt duygular içinde olduğunu ve erkeğin kadın üzerinde bir baskı unsuru olduğunu savunmaktadır. Bu durum, kapitalist ile proleterya arasındaki ilişkiye benzetilir. Bugün birçok toplumda kadın, erkeğin bir malı olarak görülmektedir. Kadın evli değil ise babasının, evli ise kocasının malı olarak görülür. 1960'lı yıllarda Amerika'da bile kadının kocasından izin almadan işe girmesi, araba kiralaması, bankadan borç para alması mümkün değildi. Çünkü, kadınların yeteneksiz olduğuna dair yaygın bir kanı mevcuttu. Ancak endüstrileşme süreci ile birlikte geleneksel bu tür uygulamalar değişmeye başlamıştır.

Kadın hareketi ve demokratikleşme süreci kadınlar lehine birçok olumlu gelişmeyi birlikte getirmiştir. Yine de çatışma kuramcıları, sosyal, ekonomik, politik ve hukuki eşitsizliklerin kadınların aleyhine olacak şekilde mevcudiyetini koruduğunu savunmaktadırlar.

SIRA SİZDE

Çatışma kuramcılarına göre, kadının aile içindeki durumu ve statüsü neden farklıdır?

Sembolik Etkileşim Kuramı

Sembolik etkileşimciler aile içindeki ilişkilerin devamlı değiştiğini ve yeniden tanımlanması gerektiğini savunurlar.

Bu kuramcılara göre, aile içerisindeki davranışları anlamak için aile üyeleri arasındaki mevcut ilişkilere ve üyelerin bu ilişkileri nasıl anlandığına bakmak gerekir. Aile içerisinde sembolik etkileşim kuramcıların kullandığı hemen tüm kavramları göstermek olasıdır. Örneğin, toplumsallaşma, ayna benlik, rol alma, referans grubu, sembolik etkileşim gibi.

Toplumsallaşma birincil grup olan ailede başlar. Aile normalde üyeleri arasında yakın ilişkiler olan, birbirini gözetken ve kollayan insanlardan meydana gelir. Bu tür bir çevrede çocuk diğer insanlarla ilişki kurarak inanç, norm, değer ve sembollerini öğrenir. Paylaşılan anlamlar geliştikçe, çocuk kendini başkalarının gözüyle görmeye ve değerlendirmeye başlar. Büyüklerle olan ilişkiler onun kişilik gelişimini etkiler ve insan olarak toplumsal karakterlerin öğrenilmesini hızlandırır.

Çocuğun kişilik özelliklerinin gelişimi, aile içinde öğrendiği sosyal yetenekleri, onun aile dışındaki insanlarla olan etkileşimi arttırarak gelişimini hızlandırır.

Sembolik etkileşimciler, aile içindeki ilişkilerin devamlı değiştiğini ve yeniden tanımlanması gerektiğini savunurlar. Yeni evli çiftler, aylar hatta yıllar harcayarak yeni ilişki ve rollerini öğrenir ve test ederler. Zaman geçtikçe başlangıçtaki ilişkiler farklılaşır, hatta eşlerin kişilik ve kendilik kavramları farklılaşır. Çocuğun doğumu yeni bir uyum sürecini gerekli kılar. Ailelerin görüşleri çocuk sayısı, çocuğun yetiştirilmesi hatta eğitimi konularında değişmeye başlar. Çocuk aile için özveride bulunulacak tek faktör olarak değerlendirilip, her şey onun doğrultusunda gelişmeye uğrar.

Kişilik değişimi ve yeni durumlara uygun tanımlamalar çok sık, hatta sonsuz oranda değişebilir. Bu ilişkilere yeni üyelerin katılması durumu daha da karmaşık bir hale sokar. Kısaca karı ve koca evlilikte farklı köşelerde yer alarak, evliliği farklı biçimde algılayabilirler.

Sembolik etkileşim kuramcılarının aile konusundaki temel tezleri nedir?

SIRA SİZDE

BOŞANMA

Boşanma, taraflardan birinin veya her ikisinin kendi arzusu ile toplumda geçerli norm veya adetlere göre evlilik birliğinin sona erdirilmesidir. Geleneksel toplumlarda boşanma yaygın değilken, özellikle endüstrileşmiş toplumlarda bu oran çok yüksektir. Bu oran 1991 yılında Amerika'da binde 4.70, Türkiye'de 1994 rakamlarına göre binde 0.92'dir.

Bu tür bir eğilimin temel nedenleri, geleneksel aileyi güçlü kılan, ekonomik, dinsel ve eğitsel bağların zayıflamış ve değerlerini yitirmiş olmasında yatar. Ailenin birçok fonksiyonlarını başka kurumlara devretmesi, ailenin görevlerini azaltmış, üyeler arasındaki duygusal bağların da giderek zayıflaması ailenin parçalanmasına neden olmuştur.

Boşanmalar, boşanma oranı denilen bir kavramla ölçülür (Divorce rate). Bu oran bir yıl içerisinde her 1000 nüfustan boşanan insan sayısını gösterir.

Tablo 7.2. Dünya'daki boşanma oranlarını göstermektedir.

ÜLKE	BOŞANMA ORANI
ŞİLİ	0.46
İTALYA	1.48
MEKSİKA	0.63
İRAN	0.69
SURİYE	0.69
PORTEKİZ	0.93
POLONYA	1.11
JAPONYA	1.27
İSRAİL	1.29
FRANSA	1.87
AVUSTURYA	2.11
İSVEÇ	2.26
NORVEÇ	2.40
AVUSTRALYA	2.49
MACARİSTAN	2.70
KÜBA	3.51
UKRAYNA	3.71
PORTORİKO	3.80
ABD	4.70
MALDİV ADALARI	7.93

Boşanma, taraflardan birinin veya her ikisinin kendi arzusu ile toplumda geçerli norm veya adetlere göre evlilik birliğinin sona erdirilmesidir.

Tablo 7. 2: 1990 Yılı itibariyle Seçilen Bazı Ülkelerdeki Boşanma Oranları

Kaynak:
Demographic Yearbook 1991. Statistical Division Department for Economic and Social Information and Policy analysis, United Nations, New York, s. 508-510.

Çevrenizdeki boşanmaların artış nedenlerini hangi faktörlere bağlıyorsunuz? Tartışınız

Aile ve boşanma karmaşık bir etkileşimdir. Bu konuda çalışanlar hem bireysel hem de toplumsal nedenlerle bunu açıklamaya çalışırlar.

Aslında bu soruya kolay verilecek bir cevap yoktur. Aile ve boşanma karmaşık bir etkileşimdir. Bu konuda çalışanlar hem bireysel hem de toplumsal nedenlerle bunu açıklamaya çalışmaktadırlar.

Bireysel Nedenler

Bireysel nedenlerin başında, erken yaşta evlenmeler gelmektedir. Erken yaşta evlenme erken boşanmalara neden olmaktadır. İkinci olarak evlilik süresinin uzunluğu bir faktördür. Yani uzun yıllar beraber yaşama, boşanma oranlarını olumlu yönde etkileyip, çiftlerin boşanmalarını engellemektedir.

Amerika'da genellikle evliliğin altıncı yılından sonra boşanmalar artmaktadır. Ancak, erken boşanmalar evliliğin ikinci veya üçüncü yılında gerçekleşmektedir. Bu da başlangıçta evlilik kararının verilmesindeki hatadan kaynaklanmış olabilir. Diğer bir deyimle, dikkatlice düşünmeden verilen bir evlilik kararı kısa sürede olumsuz ilişkiler nedeniyle boşanmalara neden olmaktadır.

Toplumsal Nedenler

Boşanmalar özellikle toplumların ekonomik refah dönemlerinde artış göstermekte buna karşın durgunluk ve savaş dönemlerinde azalmakta hatta durmaktadır.

Refah ve zenginlik insanları yaşamda kalmak ve para kazanmak gibi sorunlardan uzak tutmakta, eğlence ve iyi vakit geçirme nedeni ile birlikte olma aile düzenini sarsıp boşanmalara sebep olmaktadır. Kadınların çalışıp kazanması ve ekonomik bağımsızlığını elde etmesi, uyumsuz bir evliliği sürdürmektense boşanma tercihini arttırmakta ve ailede çözümler meydana gelmektedir. Bu da boşanma oranlarını artırıcı bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Son olarak boşanma ve evlilik konusundaki değer ve tutumların değişmesi de boşanmaları arttırıcı bir neden olmaktadır. Diğer bir deyimle evlenmeden birlikte olma olasılığının artması ve hamile kalmadan bir ilişkinin sürdürülebilmesi olanakları çiftleri etkilemekte bunun sonucunda boşanmalar artabilmektedir.

Boşanmaların Çocuklar Üzerindeki Etkileri

Her yıl yaklaşık bir milyon çocuk Amerika'da anne ve babalarının boşandıklarını gözlemlemektedir. Eşler boşanma ile ilgili kendi sorunlarıyla meşgul olduklarından çocuklarını böyle bir duruma hazırlayamamaktadırlar. Bu durumun çocuklar üzerinde yaratacağı olumsuz etkileri bilseler de bu tür bir hazırlığa vakit kalmamaktadır.

Boşanma gerçekleştiğinde çocuklar kendilerini güvensiz ve karmaşık duygular içinde bulmaktadırlar. Birçoğu ailelerinin tekrar birleşeceğine inanmakta böylece bir çözüm bulup kendini aldatmakta, diğer bir grup ise çatışmayı çözmek amacıyla ebeveynlerinden birinin yanında kalmayı tercih etmekte, diğerini reddetmektedir.

Sosyolog Judith Wallerstein 131 Amerikalı çocuğu aileleri boşandıktan sonra gözlemlemiş ve bazı sonuçlar elde etmiştir. Boşandıktan beş yıl sonra çocukların üçte biri depresyon, okula uyum sağlama ve arkadaş edinmede zorluklarla karşılaşmışlardır. On yıl sonra "uyuma etkisi" denilen bir durum ortaya çıkmıştır. Bu durum genelde uyum sorunlarının daha sonra çıkması şeklinde açıklanmaktadır.(Sleeper Effect). Buna göre evlenme çağına gelen kızların yaklaşık üçte ikisi

Boşanma gerçekleştiğinde çocuklar kendilerini güvensiz ve karmaşık duygular içinde bulmaktadırlar.

anne ve babamın yaptıkları hatayı ben de yapmayayım, yanlış bir kimse ile evlenmeyeyim korkularını yaşamışlardır.

Boşanmaların olumsuz etkilerini çocukların ergenlik çağında da devam etmiş ve birçok olumsuz gelişme gözlenmiştir. Örneğin, birçoğu boşanan anne ve babasıyla ilişkilerini kesme durumuna gelmiş, onlarla görüşmek istememiştir. Özellikle, boşandıktan sonra yeniden evlenen babaları olan çocuklarda bu durum daha bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Aynı şekilde annenin boşanıp, tekrar evlenmesi ve tekrar boşanması da çocuklar açısından çok zararlı etkileşim sorunları yaratmıştır. Böylece taşıyabileceğinden fazlasını yüklenen çocuklar, büyük oranda kendi başının çaresine bakmak durumunda kalmışlardır.

Orta yaştaki eşlerin boşanması, erişkin çocuklar için düzenlerini bozan bir deneyim olabilmektedir. Bir araştırmacı, ailesi boşanan 50 üniversite öğrencisiyle (18-26 yaş arası) yaptığı görüşmelerde, bu durumdaki çocukların alaycı ve akıllarının ölüm ve hastalık gibi düşüncelerle meşgul olduğunu saptamıştır.

Genelde çocuklar boşanma sonucunda kendilerine destek olacak bir büyük bulduklarında, onunla duygularını paylaşıp, ondan yardım gördüklerinde bu tür durumları daha iyi atatabilecekleri saptanmıştır (Wallerstein and Kelly 1992).

Boşanmalar çocuklar üzerinde ne tür olumsuzluk yaratmaktadır?

SIRA SİZDE

Başarılı Evliliklerin Nedenleri

Boşanmalar ve çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerinden sonra aklımıza evlilikler iyi bir şey değil, çoğunlukla olumsuz sonuçlar yaratıyor gibi bir fikir gelebilir. Bu doğru değildir, dünyada hemen her evli çiftten ikisi veya üçü mutlu olduklarını söylemektedirler. Yapılan sosyolojik incelemelerde, sosyologlar mutlu bir evliliğin koşullarını araştırmışlar ve şu sonuçları bulmuşlardır:

- Eşinizi her zaman kendinize yakın bir arkadaş olarak düşünün.
- Eşinizi bir kişi olarak sevin.
- Evliliği uzun süreli bir sözleşme olarak görün.
- Evliliğin kutsal olduğuna inanın.
- Eşinizin düşünce ve amaçlarına saygılı olun ve paylaşın.
- Yıllar geçince eşinizin daha enteresan bir kişi olacağını düşünün.
- İlişkinizin başarılı olacağına inanın.
- Birlikte gülüp birlikte eğlenin.
- Yaşadığınız krizlere olumlu bir yaklaşımla bakın.
- Memnuniyetinizi hemen belli edin.
- Birlikte daha fazla zaman geçirin ve karşınızdakini dinlemeyi öğrenin.

Bu sonuçlar genelde ailelerle yapılan görüşmelerde Nicholas Stinnett (1992) ve Jue Robert Lauer'sın (1992) bulgularının bir özeti olarak verilmiştir. Sembolik etkileşimciler bilindiği gibi, insanın kendi dünyasını kendisinin yarattığını savunurlar. Yani evliliğimizin boşanma ile sonuçlanacağını düşünüyorsak, genelde boşanma ile ama mutluluk ile gelişeceğine inanıyorsak sonuçta mutlu olacağımızı söylemektedirler. Bu nedenle bizde yaşantımızda olayların olumlu yönlerini görmeye çalışarak, ilişkilerimizi sürdüreceğiz olursak, mutlu olabileceğiz demektir. Yaşamda hiçbir şeyin garantisi olmayacağına göre, iyi bir evliliğin de garantisi yoktur. Ancak iyi niyetle denemek başarının anahtarıdır.

Yaşamda hiçbir şeyin garantisi olmayacağına göre, iyi bir evliliğin de garantisi yoktur. Ancak iyi niyetle denemek başarının anahtarıdır.

Özet

Toplumsallaşmada etkili kurumlardan biri olan aile kavramının ve aile oluşumunda önemli olan evlilik kavramlarını tanımlamak.

- Ailenin toplumda temel bir kurum olarak görülmesinin iki nedeni vardır. Bunlar; ailenin en önemli görevinin insan türünü üretmek olması ve ailenin başka kurumların da kaynağını oluşturmasıdır.
- Ailenin toplumda çok önemli olan bir diğer görevi de toplumsallaşma denen bir olgunun bu kurum tarafından yerine getirilmesidir. Toplumsallaşma çocuk ve aile üyeleri arasında başlayan bir etkileşim sürecidir. Bu süreç yoluyla insan toplumdaki temel kuralları öğrenir ve içinde yaşadığı toplumun bir parçası haline gelir.
- Ailenin çeşitli biçimlerde tanımları olmakla beraber biz aileyi ana, baba, çocuklar ve tarafların kan akrabalarından (aile biçimine göre) meydana gelmiş ekonomik ve toplumsal bir kurum olarak tanımlıyoruz.

Aile yapıları ve türlerini açıklayarak, bunların görev ve işlevlerinin, değişen toplumsal olgularla değişim sürecini tanımlamak.

- Aile en basit bir biçimde çekirdek veya küçük aile ve geleneksel veya geniş aile olarak ikiye ayrılır. Ancak, aileyi otorite figürüne göre ayıran tipolojiler de mevcuttur.
- Çağdaş toplumun ailesi, ana, baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan küçük ya da çekirdek ailedir. Bu aile, modern sanayi toplumlarının özelliğidir. Çekirdek ailenin yapısı, içinde bulunulan modern toplum tarafından bu toplumun ihtiyaçlarına göre şekillenmektedir.

Aile ve evlilik biçimlerini tanımak.

- Evlilik biçimleri ise eş sayısına göre, Monogami ve Poligami olarak ikiye ayrılır. Çok eşli evlilik olan Poligami ise kendi içinde Poligini ve Poliandri olarak ikiye ayrılır.
- Gruba göre evlilik ise: endogami,exogami olarak ayrılır. Çiftlerin oturdukları yere göre ise: patrilokal, matrilokal,e neolokal, olmak üzere üç biçimdedir.

Sosyolojinin önemli kuramlarının aile kurumunu ele alış biçimi ve analizlerini incelemek.

- Aileyi teorik bir çerçeve içerisinde üç bakış açısından incelemek olasıdır. Bunlar, Fonksiyonalist, Çatışma ve Sembolik Etkileşim modelleridir.
- Fonksiyonalist bakış açısı aileyi yerine getirdiği değişmez ve önemli görevleri nedeniyle ele alır ve inceler. Ailenin toplumda vazgeçilmez oluşunun nedeni yerine getirdiği fonksiyonlardır. Çatışma kuramı ailenin önemli bir kurum olduğunu kabul eder, ancak ailenin içinde geleneksel olarak var olan bir çatışma vardır, der. Burada kadın sömürülmekte erkek ise sömürücü bir rol oynamaktadır.
- Sembolik etkileşimciler ise, insanın, çevresinin ve ilişkilerinin bir ürünü olduğunu savunarak, ailede iletişimin önemine değinirler.

Boşanmanın bireysel ve toplumsal nedenlerine eğilerek, çocuklar üzerindeki etkisi ve başarılı evliliklerin nedenleri açıklayabilmek.

- Aile kurumunda evlilik kadar yaygın bir diğer kurum da boşanmadır. Boşanma mevcut normlar ile eşlerin kendi arzularıyla evlilik birliğinin sona ermesidir.
- Çağımızda boşanma oranlarının artışının hem bireysel hem de toplumsal nedenleri mevcuttur. Genelde, Türkiye'de de boşanmalarda sayısal bir artış söz konusudur. Dünyada gözlemlenen eğilime paralel olarak ekonomik kriz dönemlerinde boşanmalar azalırken, refah dönemlerinde artış göstermektedir. Enflasyon rakamlarının yüksek olduğu ve ekonomik bunalımın var olduğu dönemlerde eşlerin boşanma kararı alması zor olmaktadır.
- Boşanmaların özellikle çocuklar üzerinde olumsuz sonuçları bulunmaktadır. Bu nedenle boşanmaya karar veren çiftlerin bu konuda dikkatli düşünmeleri gerekmektedir.

Kendimizi Sınayalım

1. Kök aile kavramı kim tarafından ileri sürülmüştür?
  - a. E. Litwak
  - b. H. Cooley
  - c. F. Leplay
  - d. Murdock
  - e. T. Parsons
2. Aşağıdakilerden hangisi Murdock' a göre çekirdek ailenin işlevlerinden biri **değildir**?
  - a. Cinsel ilişkileri düzenleme
  - b. Bakım ve koruma sağlama
  - c. Ekonomik dayanışma
  - d. Toplumsallaşma
  - e. Üreme
3. Aşağıdakilerden hangisi fonksiyonalist yaklaşımda çekirdek ailenin özelliklerinden biri **değildir**?
  - a. Eş seçiminde özgürlük tanımak
  - b. Cinsel davranışları düzenlemek
  - c. Topluma yeni üyeler kazandırmak
  - d. Bakım ve koruma sağlamak
  - e. Duygusal destek sağlamak
4. Grup ilişkilerine göre, evlilikte grup üyelerinin dışardan evlenmesine ne ad verilir?
  - a. Poligini
  - b. Poliandri
  - c. Exogami
  - d. Endogami
  - e. Matriyarki
5. Evlenen çiftlerin küçük ailede her iki tarafı da ret ederek kendi başlarına yaşamayı tercih etmelerine ne ad verilir?
  - a. Matrilokalite
  - b. Bilateral
  - c. Egaliteryan
  - d. Neolokalite
  - e. Patrilokalite
6. Çekirdek ailenin **en önemli** özelliği aşağıdakilerden hangisidir?
  - a. Serbestçiyetçi olması
  - b. Küçük olması
  - c. Üyeler arasındaki yakın ilişki olması
  - d. Çocuk sayısının az olması
  - e. Demokratik olması
7. Çağdaş anlamda ailenin oluşabilmesi için aşağıdakilerden hangisine ihtiyaç vardır?
  - a. Yerleşim yerine
  - b. Yaşam gereçlerine
  - c. Çocuklara
  - d. Evlilik kurumuna
  - e. Topluluğa
8. Ailenin toplumsallaşma fonksiyonu aşağıdakilerden hangisini ifade etmektedir?
  - a. Ekonomik bağımsızlığını
  - b. Kadın erkek eşitliğini
  - c. Çocukları yaşadıkları topluma uygun hale getirmeyi
  - d. Üyelerin birbirleriyle cinsel ilişki kurmalarını yasaklamayı
  - e. Neslin devamını sağlamayı
9. "İzole olmuş şehirdeki aile" kavramını öne süren sosyolog kimdir?
  - a. T. Parsons
  - b. K. Davis
  - c. E. Litwack
  - d. F. Engels
  - e. R.K. Martin
10. Toplumsallaşma, rol, ayna benlik kavramlarını kullanarak aile ilişkilerine yansıtan kurama ne ad verilir?
  - a. Feminist kuram
  - b. Sembolik etkileşim kuramı
  - c. Marksist kuram
  - d. Merkez çevre kuramı
  - e. Fonksiyonalizm

Yaşamın İçinden

Altı yıl önce F. G. ile (46) severek evlenen N. G. (26), eşinin içki ve kumara dadanması üzerine boşanma davası açtı ve kızını alarak kocasından ayrı yaşamaya başladı. Önceki gün boşanma davasının ilk duruşması görüldü.

EŞİNİ TAKİP ETTİ

Duruşmadan çıkan N. G. kocası tarafından takip edildiğinden habersiz kaldığı eve gitti. Eşinin kaldığı yeri öğrenen kızgın koca, onu kendinden geçinceye kadar dövdü. Polise sığınan genç kadın, "Beni kurtarın" diyerek dayakçı kocasından şikayetçi oldu.

27 Mart 1998 Sabah Gazetesi

Dayak aile içi bir mesele değil, toplumsal bir sorun olarak karşımızdadır. Sizce boşanmalarda bu tür bir şiddetin etkisi nedir? Dayak yiyen kadınların çoğunun işsiz ve eğitimsiz olduğunu düşünerek, bu tür bir sorunun çözümü ve aile içi şiddetin önlenmesi için neler önerilebilir? Çevrenizdeki benzer olayları bir sosyolog gözüyle irdeleyiniz.

Biraz Daha Düşünelim

1. Aile kavramını ve aile oluşumunda önemli olan evlilik kavramlarını tanımlayınız?
2. Aile yapıları ve türlerini açıklayarak, bunların görev ve işlevlerinin, değişen toplumsal olgularla değişim sürecini tanımlayınız:
3. Aile ve evlilik biçimleri kaç türdedir?
4. Sosyolojinin önemli kuramlarının aile kurumunu ele alış biçimlerini kısaca açıklayınız:
5. Boşanmanın bireysel ve toplumsal nedenleri nelerdir?

Başvurabileceğimiz Diğer Kaynaklar

Armağan, İbrahim. **Toplumbilim**. Barış Yayınları, İzmir, 1988.

Doob, Christopher Bates. **Sociology**. 3.Edi. 1991.

Giddens, Anthony. **Sociology**. Polity Press, New York, 1989.

Gökçe, Birsen. "Aile ve Aile Tipleri Üzerinde Bir İnceleme", H.Ü. **Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi**. C-8, s.1-2, Ekim 1976.

Goode, W.J. **The Family**. Englewood Clifs, Prentice Hall, Inc,1984.

Henslin, James M. **Sociology**. 3.Edi. Allyn and Bacon, 1997.

Kongar, Emre. **İmparatorluktan Günümüze Türkiye'nin Toplumsal Yapısı**. Cem Yayınevi, İstanbul, 1976.

Lauer, Jeannette and Robert Lauer, "Marriages Made to Last", **In Marriage and the Family in a Changing Society**. 4. Edi. James M.Henslin, edited, New York; Free Press, 1992.

Özkalp, Enver. **Sosyolojiye Giriş**. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2001.

Robertson, Ian. **Sociology**, 3. Edi. Worth Publishers, New York, 1988.

Shepard, Jon. M., Harwin L. Vass. **Sociology**. 3.Edi. West Publishing Co. 1996.

Stinnet, Nicholas. "Strong Families", **In Marriage and the Family in a Changing Society**. 4. Edi., James M. Henslin, edited, New York; Free Press, 1992.

Wallerstein, Judith S., and Joan B.Kelly, "How Children React to Parental Divorce", **In Marriage and the Family in a Changing Society**. 4.Edi. James M.Henslin Edited, New York Free Press, 1992.

Yanıt Anahtarı

1. c Yanıtınız yanlış ise Geleneksel geniş aile bölümünü yeniden okuyunuz.
2. b Yanıtınız yanlış ise Aile Yapıları ve Türleri bölümünü yeniden okuyunuz.
3. a Yanıtınız yanlış ise Aile Kuramına Teorik Yaklaşımlar bölümünü yeniden okuyunuz.
4. c Yanıtınız yanlış ise Evlilik Biçimleri ve Analizi bölümünü yeniden okuyunuz.
5. d Yanıtınız yanlış ise Evlilik Biçimleri ve Analizi bölümünü yeniden okuyunuz.
6. c Yanıtınız yanlış ise Aile Yapıları ve Türleri bölümünü yeniden okuyunuz.
7. d Yanıtınız yanlış ise Aile ve Evlilik Kuramının Tanımı bölümünü yeniden okuyunuz.
8. c Yanıtınız yanlış ise Aile Kurumuna Teorik Yaklaşımlar ve Toplumsallaşma bölümünü yeniden okuyunuz.
9. a Yanıtınız yanlış ise Endüstrileşme Süreci ve Çekirdek Aile İlişkisi bölümünü yeniden okuyunuz.
10. b Yanıtınız yanlış ise Sembolik Etkileşim Kuramı bölümünü yeniden okuyunuz.